

ІНФОРМАТОР

з ДОДАТКОМ

для учнів з особливими
проблемами в навчанні

Контрольна

**в шостому класі початкової школи
у 2005 році**

Опрацювання :

Окружна екзаменаційна комісія у Гданську,
Окружна екзаменаційна комісія в Явожні,
Окружна екзаменаційна комісія у Кракові,
Окружна екзаменаційна комісія в Ломжі,
Окружна екзаменаційна комісія в Лодзі,
Окружна екзаменаційна комісія у Познані,
Окружна екзаменаційна комісія у Варшаві,
Окружна екзаменаційна комісія у Вроцлаві,
в узгодженні з Центральною екзаменаційною комісією у Варшаві.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	4
<i>Правові основи</i>	6
<i>Від інформатора до контрольної</i>	9
<i>Стандарт вимог з поясненням для учнів</i>	11
<i>Форма і структура контрольної</i>	20
<i>Зразок комплекту завдань</i>	22

ДОДАТОК

ДЛЯ УЧНІВ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ ТРУДНОЩАМИ В НАВЧАННІ

<i>Вступ</i>	43
<i>Що варто знати про специфічні труднощі в навчанні читання і писання</i>	45
<i>Організація та проведення контрольної</i>	46
	53

ВСТУП

Почавши у квітні 2002 року кожного року проводитиметься загальна контрольна для учнів, які закінчують шостий клас початкової школи. Її мета – перевірити засвоєння умінь, необхідних на вищому етапі навчання (в гімназії) і потрібних у житті. Результати контрольної, досліджувані з урахуванням шкільних оцінок і контексту навчання, дозволяють поставити повніший діагноз успішності учнів, а тим самим допомагають опрацювати індивідуальні пропозиції щодо подальшого навчання. Вчителям і школам такі аналізи можуть допомогти у досконаленні роботи, а децидентам – провадити ефективну політику навчання. Все це сприяє піднесенню якості роботи польської школи.

До контрольних у 2005 році видаємо черговий інформатор адресований передусім до вчителів, учнів, та їхніх батьків. Вміщаємо в ньому, як і в попередньому, необхідні інформації про правові і організаційні норми, наводимо стандарт вимог з поясненням для учнів і описуємо форму та структуру аркуша контрольної.

В інформаторі вміщаємо також два зразки комплекту завдань, щоб зацікавлені ознайомилися з проєктованим способом перевірки умінь. Хочемо, однак, звернути увагу, щоб шкільної системи оцінювання не підпорядковувати зовнішній контрольній. Це могло б стати причиною “збіднення” способів оцінювання і могло б негативно вплинути на внутрішньошкільний спосіб оцінки учня.

До інформатора додається додаток для учнів зі специфічними труднощами у навчанні. Подаються там основні інформації про дислексію та організаційні рішення, які дозволять проведення контрольної для цієї групи учнів. Вчителі, батьки учнів та самі учні можуть ознайомитися з прикладами достосування критерію оцінки письмових робіт.

Наймолодші адресати – учні знайдуть в інформаторі спеціально для них підготовлені пояснення стандартних вимог і основні інформації про контрольну роботу, в якій перевірятимуться вміння учня, що у 2005 році закінчуватиме початкову школу.

ПРАВОВІ ОСНОВИ

Учні, які закінчують шестилітню початкову школу приступають до контрольної в силу Закону “Про систему освіти” від 7 вересня 1991 р. з пізнішими змінами (З.В. від 1996 р. № 67, п.329, зі змінами).

Принципи проведення контрольних в державних шестилітніх початкових школах регулює розпорядження Міністра національної освіти:

- від 21 березня 2001 року *Про умови і спосіб оцінювання, класифікацію і переведення в наступний клас учнів та слухачів, а також про проведення екзаменів і контрольних в державних школах*(З.В. № 29, п. 323, зі змінами),
- від 18 лютого 1999 р. *Про утворення окружних екзаменаційних комісій і територію їхньої діяльності* (З.В. від 1999 р. № 14, п. 134, зі змінами).

Обсяг умінь, які перевіряється контрольною, визначено в Додатку № 1 до розпорядження Міністра національної освіти від 10 серпня 2001 р. *про стандарти вимог як підстави для проведення контрольних та екзаменів* (З.В. № 92, п. 1020),

Стандарти вимог опрацьовані на базі *Програмної бази загального навчання*, яка знаходиться в Розпорядженні Міністра національної освіти від 15 лютого 1999 г. (З.В. від 1999 р. № 14, п. 129). Вони відповідають *Програмній базі загального навчання*, яка вміщається в розпорядженні Міністра національної освіти і спорту від 26 лютого 2002 р., *стосовно програмної бази дошкільного виховання і загального навчання в різних видах шкіл* (З.В. № 51, п. 458).

Названі розпорядження вказують:

- **адресата і термін контрольної,**
- **обсяг умінь, які перевіряються контрольною,**
- **оорганізаторів, які підготовляють, проводять і оцінюють контрольну,**
- **спосіб повідомлення про результати,**
- **додаткові права учнів.**

Інформації про спосіб пристосування контрольної для учнів зі специфічними труднощами у навчанні вміщаються в Додатку.

Інформації, що стосуються найважливішого змісту названих законодавчих документів, подаються нижче:

1. Адресат і термін контрольної

- ❖ Контрольна є загальною і обов'язковою, тобто мусить до неї приступити кожний учень шостого класу, за винятком учнів з легким, сильним або повним недоумством.
- ❖ Якщо йдеться про учнів з порушенням ладу і відхиленням від норми розвитку, норми і контрольна пристосовуються до їхніх можливостей. Спосіб достосування контрольної для тих учнів обговорюється відповідно у:
  - Інформаторі для учнів з проблемами у навчанні (стосується учнів з легким недоумством і з комплексними дисфункціями);
  - Інформаторі для учнів, які погано чують, або повністю глухі;
  - Інформаторі для учнів незрячих;
  - Інформаторі для учнів, які погано бачать.
- ❖ Якщо йдеться про учнів зі специфічними труднощами у навчанні (з дислексією дітей шкільного віку) умови і форма контрольної пристосовуються до їхніх можливостей. Інформації про спосіб пристосування поміщені в цьому *Інформаторі*.
- ❖ Контрольна проводиться у квітні, почавши з 2002 року.
- ❖ Для учнів, які за велінням долі не приступлять до контрольної у першому терміні директор Центральної екзаменаційної комісії визначить додатковий термін.
- ❖ Учень, який в додатковому терміні не приступить до контрольної, повторяє останній клас початкової школи і приступить до контрольної в наступному році.

2. Обсяг змісту контрольної

Контрольною перевірятиметься рівень оволодіння умінь визначених у *Стандартах вимог, які є основою для проведення контрольної в останнього року навчання в початковій школі*". Контрольна охоплює виключно матеріал викладений в *Програмній базі загального навчання*.

3. Організатори контрольної

- ❖ Пропозиції аркушів контрольної підготовляють Окружні екзаменаційні комісії в узгодженні з Центральною екзаменаційною комісією, яка визначає комплект завдань на контрольній.
- ❖ На території окремих воєводств контрольну проводить:
  - Куявсько-поморське і Поморське**
    - Окружна екзаменаційна комісія в Гданську,
  - Шльонське**
    - Окружна екзаменаційна комісія в Явожні,
  - Любельське, Малопольське і Підкарпатське**
    - Окружна екзаменаційна комісія у Кракові,
  - Лодзьке і Свентокшиське**
    - Окружна екзаменаційна комісія у Лодзі,
  - Вармінсько-мазурське і Підляське**
    - Окружна екзаменаційна комісія в Ломжі,
  - Західно-поморське, Велькопольське і Любуське**
    - Окружна екзаменаційна комісія у Познані,
  - Мазовецьке**
    - Окружна екзаменаційна комісія у Варшаві,
  - Дольношльонське і Опольське**
    - Окружна екзаменаційна комісія у Вроцлаві.

4. Місце проведення контрольної та визначення результатів.

- ❖ Контрольну учні писатимуть в своїй школі, або в іншому закладі вказаному відповідною Округною екзаменаційною комісією. На території кожної школи або закладу контрольну організує Голова шкільного екзаменаційного колективу, який визначається на цей пост директором Округної екзаменаційної комісії. Учнівські роботи оцінить група екзаменаторів, яку визначить директор відповідної Округної екзаменаційної комісії.
- ❖ Якщо неможливим буде встановити результати контрольної у зв'язку з велінням долі, директор відповідної Округної екзаменаційної комісії, узгодивши з Директором Центральної екзаменаційної комісії, накаже провести контрольну наново. Термін визначить Директор Центральної екзаменаційної комісії.
- ❖ В разі додаткового терміну, місце проведення контрольної назве директор відповідної Округної екзаменаційної комісії.

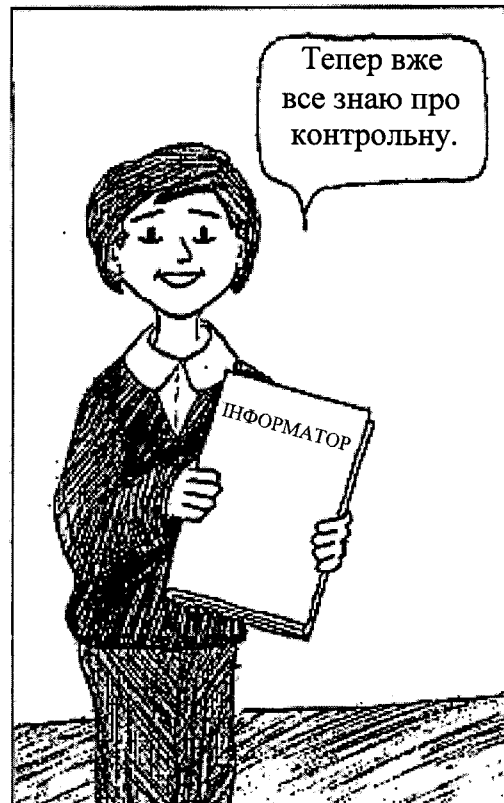
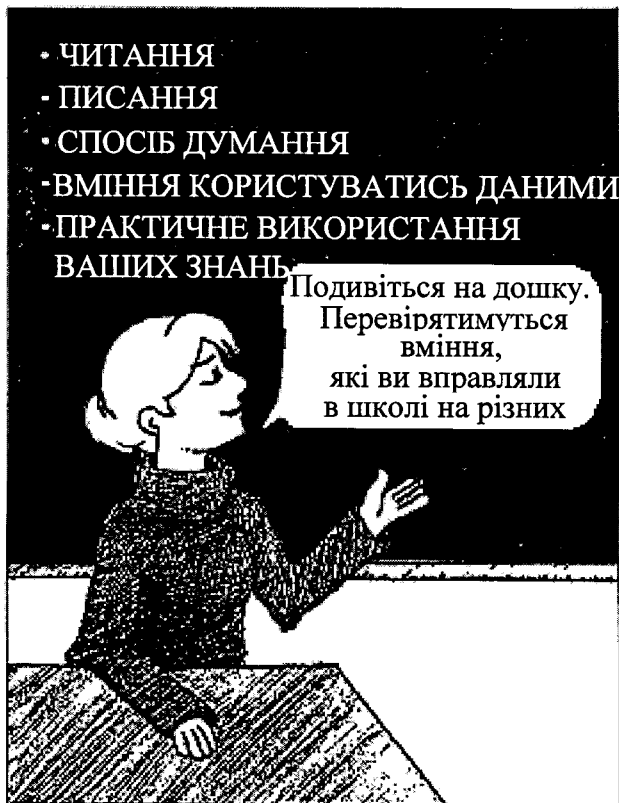
5. Інформація про результати контрольної

- ❖ Відповідна Округна екзаменаційна комісія перешле в школу результати контрольної не пізніше ніж 7 днів до закінчення дидактично-виховних занять, в разі додаткових термінів до 31 серпня даного року.
- ❖ Результати контрольної не впливатимуть на закінчення початкової школи.

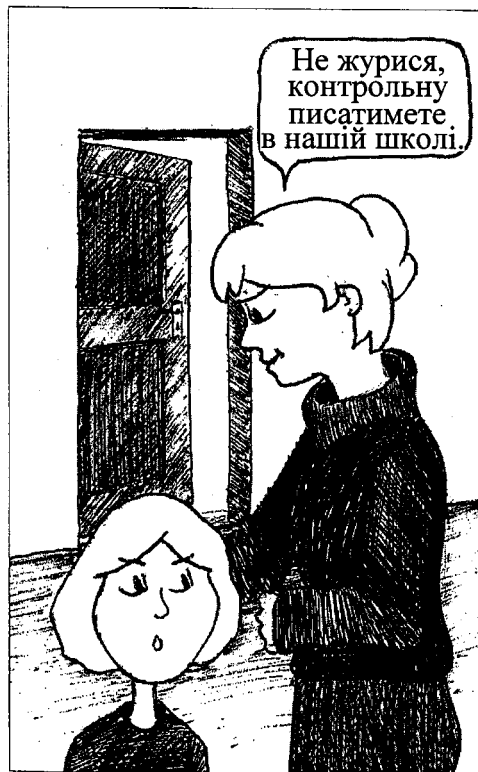
6. Додаткові права учнів

- ❖ Учні з порушенням ладу і відхиленням від норми розвитку, або специфічними труднощами у навчанні мають право приступити до контрольної відповідно пристосованої форми.
- ❖ Учні, які не змогли приступити до контрольної в першому терміні, можуть приступити до нього в додатковому терміні.
- ❖ Учень може, строком два дні від дати контрольної, заявити директорові Округної екзаменаційної комісії зауваження, якщо ствердить, що під час контрольної порушено правила щодо її проведення. Директор розглядає зауваження протягом семи днів від дати отримання.
- ❖ В особливих ситуаціях за велінням долі або з огляду на стан здоров'я, який не дозволяє приступити до контрольної, директор відповідної Округної екзаменаційної комісії, може звільнити учня з обов'язку писання контрольної, за умовою отримання заяви з відповідними документами.

ВІД ІНФОРМАТОРА ...

... ДО КОНТРОЛЬНОЇ

Рисунки виконала Аліція Мазур, учениця IV класу-виставкового
Загальноосвітній мистецький ліцей у м. Гдині

СТАНДАРТ ВИМОГ З ПОЯСНЕННЯМ ДЛЯ УЧНІВ

Стандарти вимог - це норма знань і умінь, яка визначає обсяг і рівень складності екзаменаційних завдань, окреслена і видана Міністром національної освіти.

Безперечно кожний з вас хотів би знати, що мусить вміти, щоб закінчуючи шостий клас, якнайкраще написати контрольну. Тому, спеціально для вас, ми підготували пояснення стандартів вимог. Вони знаходяться з правого боку таблиці. Варто ознайомитися з ними.

Деякі названі поняття ви розумієте вже сьогодні. З іншими ознайомитеся під час подальшого навчання. Незабаром знатимете, що вони означають, навчитесь користуватися ними.

СТАНДАРТ	ПОЯСНЕННЯ СТАНДАРТУ
1. ЧИТАННЯ Учень:	
<p>1) Прочитує різні тексти культури (в тому числі такі, що формують національну тотожність і громадянську поставу):</p> <p>а) першоджерела та історичні тексти, в тому числі: фрагменти літописів, щоденників, листів, елементи культурної спадщини, особливо пам'ятки архітектури репрезентативні для даної епохи, польські патріотичні пісні,</p> <p>б) літературні тексти, в тому числі: казки, легенди, міфи, оповідання, поезія і проза з дитячої та молодіжної класики – польської і світової,</p> <p>в) побутові тексти, в тому числі: телеграма, запрошення, повідомлення, інструкція, закон, оголошення, листівка, приватний і офіційний лист, таблиця, записка,</p> <p>г) прості тексти з підручника, також тексти публіцистичні, популярно-наукові, в тому числі: радіо- і телепередача, стаття у пресі,</p> <p>д) театральний спектакль і фільми,</p> <p>е) іконографічний переказ, в тому числі комікси, живописні твори, скульптура,</p> <p>розпізнає їхні характерні властивості, бачить буквальне значення і розкриває метафоричний смисл,</p>	<p>Тексти культури це не тільки романи, оповідання, вірші. Це також статті в газетах, інструкції, закони, таблиці, записки, діаграми. Це також твори мистецтва, які дивимося на виставці або в музеї, різні пам'ятки, театральні спектаклі і фільми в кіно чи телебаченні, також радіопередачі.</p> <p>Деякі тексти культури промовляють прямо, інші зрозумієш щойно тоді, коли знайдеш приховане в них значення.</p> <p>Вмієш ці тексти прочитувати – розумієш їхній зміст, тобто знаєш, про що говорять. Вмієш, також, розрізняти різні тексти.</p>

<p>2) окреслює функції елементів характерних для даного тексту:</p> <p>а) розуміє терміни: літературна фікція, представлений світ, адресант, адресат, суб'єкт оповідач, розповідь, метафора, ритм, б) активно послуговується термінами: герой, думка, акція, автор, оповідач, епітет, порівняння, звуконаслідувальні слова, рим, куплет, казка, легенда, оповідання, роман, проза, поезія; а також основні терміни зв'язані з іконографічними переказами, пластикою, музикою, радіо, телебаченням, фільмом, театром, пресою,</p>	<p>Для розуміння деяких текстів необхідно знати поняття і терміни, тобто спеціальні слова і словосполучення, які описують світ літератури і мистецтва.</p> <p>Коли хтось, обговорюючи текст, вживає різні поняття, ти їх розумієш. Говорячи, сам теж вмієш влучно послуговуватися цими поняттями.</p>
<p>3) розуміє значення основних символів, які виступають в інструкціях і описах:</p> <p>а) діаграм, б) карт, в) планів, г) схем, д) інших рисунків,</p>	<p>На картах, планах, схемах, діаграмах і інших рисунках, а також на доданих до них описах чи інструкціях виступають різні знаки. Вмієш знайти потрібну інформацію, тому що розумієш ці знаки і вмієш розчитати їхнє значення.</p>
<p>4) розчитує дані з:</p> <p>а) першоджерела, б) таблиці, в) діаграми, г) плану, д) карти, е) круглового графіку</p> <p>і відповідає на прості питання з ними пов'язані.</p>	<p>Переглядаючи карти, таблиці різні рисунки або читаючи тексти, зауважуєш, що вміщають вони детальні інформації, тобто дані. Вмієш вибрати ці, які тобі потрібні. Вмієш також відповісти на прості питання, які стосуються вишуканих даних.</p>

2. ПИСАННЯ

Учень:

1) пише по темі і відповідно до цілі, користується наступними формами вислову:

- а) оповідання,
- б) опис предмету, краєвиду, правдивої особи і літературного героя, твору мистецтва,
- в) звіт зі шкільного свята, екскурсії,
- г) записка у вигляді плану, таблиці, діаграми, резюме,
- д) поштова листівка,
- е) приватний і офіційний лист,
- є) телеграма,
- ж) запрошення,
- з) повідомлення,
- и) оголошення,
- і) інструкція,
- к) правила,

Коли тобі треба висловитися в письмовій формі на дану тему, завжди дуже уважно читаєш команду і пишеш по заданій темі.

Інакше складаєш висловлювання, коли пишеш записку, інакше, коли оповідання. Залежно від завдання (теми) вмєш надати своєму висловлюванню відповідну форму.

2) формулює вислови свідомий цілі (інтенції):

- а) питає і відповідає,
- б) підтверджує і заперечує,
- в) наказує і просить,
- г) клянеться і обіцяє,
- д) заохочує і знеохочує,
- е) запрошує,
- є) перепрошує,
- ж) співчуває,
- з) жартує,
- и) сумнівається,
- і) відмовляє,

В залежності від того чому і до кого говориш, висловлюєшся різними способами.

Свідомо підбираєш слова, щоб, наприклад, відповідно когось перепросити, заохотити до чогось, щось комусь обіцяти, попросити, відмовити в чомусь, щось підтвердити, обіцяти, кудись когось запросити, або також висловити співчуття чи сумнів.

Пам'ятаєш, що в кожному такому вислові треба дотримуватися принципів доброго тону.

<p>3) будує текст правильний під оглядом композиції (приблизно 1 сторінка формату А4), свідомо вживаючи мовні засоби і дотримуючись граматичних, орфографічних та пунктуаційних норм,</p>	<p>Зміст твого вислову в письмовій формі повинен бути впорядкованим і складеним з правильно будованих речень. Не забуваєш також ставити коми, та інших пунктуаційних знаків, стараєшся не робити орфографічних помилок.</p>
<p>4) в графічній формі представляє дані записані в таблиці: а) переносить інформації на числову, хронологічну вісь, координатну систему, б) вказує дані у формі ступінчастого графіку, простої схеми, іншого рисунку,</p>	<p>У таблицях вміщаються різні дані, які можна представити також іншими способами. Вмієш ці дані перенести на числову вісь або координатну систему, а також на їхній базі утворювати круговий графік чи інший рисунок.</p>
<p>5) дбає про графічну композицію, чіткість і естетику запису: а) достосовує запис до форми вислову, б) вирізняє частини тексту відповідно до його структури, в) пише розбірливо.</p>	<p>Намагаєшся писати старанно і виразно. Вмієш так запланувати текст, щоб був прозорим і відповідним для даної форми вислову.</p>
<p>3. РОЗУМУВАННЯ</p> <p>Учень:</p>	
<p>1) послуговуючись категоріями часу і простору з метою впорядкування подій: а) вміщає їх у просторі, б) вміщає дати в прошарках часу, в) підраховує потік часу між подіями, г) впорядковує хронологічно події,</p>	<p>Вмієш визначити: де і коли щось діялося; що було раніше, що пізніше; як довго все продовжувалося; скільки часу промайнуло між деякими подіями. Вмієш також записувати дати і вміщати їх у відповідному періоді (ері, епосі, столітті, тощо).</p>

<p>2) вказує на причини і наслідки подій та явищ: а) догадується причин, передбачає наслідки подій близьких життю і своєму досвіду, б) вказує основні причини і наслідки суттєвих подій в історії Польщі, в) пояснює причини і наслідки змін, які проходять в середовищі внаслідок діяльності людини,</p>	<p>Вмієш пояснити, чому щось сталося в твоєму оточенні, чому людина чинить зміни в своєму середовищі, які були причини важливих подій в історії Польщі і що виникає з тих змін та подій. Деякі зміни в натуральному середовищі, пов'язані з діяльністю людини, є недобрими, тому треба вміти пояснити, чим вони спричинені і як не допускати до них.</p>
<p>3) подає значення досягнень людини для розвитку цивілізації: а) на простих прикладах пояснює цивілізаційні зміни, які виникли впродовж історії, б) описує найважливіші досягнення, які складаються на польську культурну спадщину,</p>	<p>Наслідком діяльності людини є, між іншими, зміни умов життя. Вмієш подати приклади змін, які вважаються великими досягненнями людськості. Частина з них є успіхом поляків. Найважливіші вмієш описати.</p>
<p>4) висловлює власну думку і пробує її обґрунтувати пояснюючи своє становище, вживає відповідні аргументи,</p>	<p>Коли висловлюєш свою думку на якусь тему, стараєшся пояснити, чому саме так думаєш. Вживаєш речення які підтверджують правильність твого вислову.</p>
<p>5) описує ситуацію представлену в реченні, застосовуючи: а) арифметичний вираз і простий алгебраїчний вираз, б) просте рівняння першого степеня з одною невідомою, в) план, г) карту, д) просту схему, е) ступінчасту діаграму, є) інший рисунок,</p>	<p>Речення містить у тексті якісь інформації. Вмієш вибрати з-поміж них ці, які Тобі потрібні і записати їх в інший спосіб. Можеш до цього використати числа, літери, символи та рисунки.</p>

<p>б) розпізнає характерні риси і властивості: а) чисел, б) фігур, в) явищ, г) перемін, д) природничих об'єктів, е) елементів середовища,</p> <p>вказує різниці і схожість, впорядковує їх,</p>	<p>На уроках вчишся про числа і геометричні фігури. Поступово визнаєш, що це середовище і які його елементи. Пізнаєш найважливіші властивості різних рослин і звірів. Бачиш явища і переміни, яких зазнає середовище.</p> <p>Вмієш їх розпізнавати і називати, вказувати їхні характерні властивості і на цій основі показувати чим різняться, а в чому подібні.</p>
<p>7) бачить закономірності, описує їх і перевіряє на прикладах: а) описує явища, які повторюються і зустрічаються в найближчому оточенні, б) базуючи на описі закономірного явища, робить висновки щодо подальшого ходу подій,</p>	<p>Бачиш, що деякі явища можуть повторюватися. Вмієш їх описати, вказуючи послідовність перемін, які наступають. Базуючи на цьому передбачуєш, що може трапитися. Вмієш також перевіряти правильність свого передбачування.</p>
<p>8) визначає спосіб розв'язання задачі і представлення цього вирішення,</p>	<p>Коли задумаєшся над задачею, визначаєш спосіб розв'язання, тобто послідовність дій, які треба виконати. Записуєш його, показуючи спосіб свого думання.</p>
<p>9) аналізує одержані результати і оцінює їхній сенс: а) порівнює результати з власним досвідом, б) перевіряє результати з умовами.</p>	<p>Розв'язавши задачу перевіряєш, чи не появилася помилка. Одержаний результат завжди відносиш до змісту задачі, і коли це можливо, також до свого досвіду.</p>

4. КОРИСТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ

Учень:

1) вказує джерела інформації, користується ними,	Знаєш, де знайдеш потрібні інформації і вмієш їх знайти.
2) аналізує пропозиції Засобів масової інформації направлені до дітей і молоді, вибирає з-поміж тих пропозицій керуючись вказаними критеріями (грунтованими також на вартостях).	У телебаченні, радіо, пресі можна знайти багато пропозицій, які спрямовані до молодих споживачів. Вмієш вибрати з-поміж них ті, які потрібні і вартісні.

5. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ

Учень:

1) послуговується відомими термінами описуючи явища і ситуації, які зустрічаються в середовищі,	Використовуючи лексику, з якою ознайомився на уроках, вмієш описати це, що діється у твоєму середовищі.
2) вибирає прилади для обсервацій і pomірів, відповідає на запитання щодо ходу цих явищ, записує результати обсервацій,	Вмієш спостерігати за різними явищами в навколишньому світі. Знаєш, які прилади можуть тобі в цьому допомогти. Вмієш ними послуговуватися і записувати результати обсервацій.
3) виконує підрахунки стосовно: а) довжини, б) площі, в) кубатури, г) ваги, д) часу, е) температури, є) грошей,	Безсумнівно зустрічаєшся з багатьма ситуаціями, коли добре вміти зробити підрахунки стосовно часу, грошей, довжини, площі, кубатури, ваги чи температури. Допоможе тобі у цьому вміння заміни одиниць pomіру.

<p>4) планує і виконує підрахунки користуючись калькулятором,</p>	<p>При складніших підрахунках пригодиться тобі калькулятор. Вмієш запланувати послідовність виконуваних дій і правильно зробити підрахунки.</p>
<p>5) в практичних ситуаціях використовує: а) числа, б) фігури, в) явища, г) заміни, д) об'єкти природи, е) елементи середовища</p> <p>і стосує їх для розв'язання проблеми,</p>	<p>Знання отримані в школі вмієш використати в різних обставинах і завдяки цьому вмієш розв'язати багато проблем, які зустрічаються в повсякденному житті.</p>
<p>6) знає правила правильного користування технічними і хімічними матеріалами, розпізнає означення токсичних, легкозаймистих і вибухових речовин, пояснює принципи використання домашніх електро побутових товарів,</p>	<p>Устаткування та прилади, також хімічні засоби і ліки можуть бути небезпечними, якщо невідповідно їх використовувати. Вмієш пояснити і стосувати правила по обслуговуванню тих приладів і розпізнавати ознакування шкідливих, чи небезпечних речовин.</p>
<p>7) на підставі інструкції обслуговування пояснює, як запустити і використати прості технічні прилади,</p>	<p>Прочитавши інструкцію обслуговування вмієш пояснити, як безпечно і зручно скористати з простого технічного приладу.</p>
<p>8) розуміє необхідність дотримуватись правил: а) гігієни, б) безпеки, в) здорового способу життя, г) ощадного використання енергії і інших засобів природи, д) поведінки в натуральному середовищі.</p>	<p>Правила це установлені способи поведінки в якихось обставинах. Знаєш правила безпечної поведінки вдома, в школі, на дорозі і в натуральному середовищі. Вмієш дбати за своє здоров'я і уникати загроз.</p>

ФОРМА І СТРУКТУРА КОНТРОЛЬНОЇ

Контрольна покаже, в якій мірі учні засвоїли вибрані уміння, які виходять за рамки предметів, а формуються в початковій школі в рамках різних виховних занять. Це основні уміння для цього рівня освіти – необхідні до навчання в гімназії і придатні в повсякденному житті. Ці уміння доповнюються і в певній мірі проникають взаємно між собою, але можливе також відокремлення їх та оцінка.

Перевірятиметься, в якій мірі учень засвоїв уміння:

**читання,
писання,
розумування,
користання інформації,
практичного використовування знання.**

Щоб перевірити рівень засвоєння вибраного уміння, треба дати учневі завдання, вирішення якого вимагає від учня використати ці уміння. Отож контрольна поставить учням завдання відповідні до умінь описаних у стандарті вимог.

В аркуші учень може зустріти різні форми завдань.

<i>Форма завдання</i>	<i>Дія учня</i>
розгорнута відповідь (аббревіатура: RO)	Учень пише довший текст по заданій темі або розв'язує завдання, яке вимагає багатьох різних дій, записує кожний крок, представляючи своє мислення.
коротка відповідь (аббревіатура: KO)	Учень подає розв'язання завдання, проблеми у формі окремого слова, числа, речення чи математичного виразу.
з прогалиною (аббревіатура: L)	Учень доповнює речення словом, реченням або виразом, яких бракує.
багаторазовий вибір (аббревіатура: WW)	Учень вибирає правильну, або найкращу відповідь з-поміж кількох поданих пропозицій.
добір (аббревіатура: D)	Учень підбирає пари слів, словосполучень або виразів за даними критеріями.
права-фальш (аббревіатура: PF)	Учень оцінює правильність вказаних речень або математичних виразів.

Завдання не будуть об'єднуватися в частини репрезентативні для шкільних предметів. Структура аркуша контрольної виникає з пов'язання завдань лейтмотивом. (це може бути, наприклад, вид художнього тексту). Повинен він наблизити зміст завдань контрольної до досвіду учнів і присвоїти текстові виховні вартості. Ціллю такого методу є допомога у зрозумінні послідовних обставин (завдань) і зменшення втоми, яку викликає постійна зміна основної думки.

Спосіб поєднання завдань лейтмотивом можна прослідкувати в зразках аркушів контрольної, які додаються до цілості. Додаються також картотеки, де вказується між іншими підпорядкування завдань стандарту вимог.

Стандартний час для розв'язання комплекту завдань – 60 хвилин. Учні з порушенням ладу і відхиленням від норми розвитку, або специфічними труднощами час праці можна відповідно достосувати.

ЗРАЗОК КОМПЛЕКТУ ЗАДАЧ

Інструкція для учня

1. Перевір, чи комплект завдань складається з 8 сторінок. Якщо стільки немає, або є інші дефекти – скажи про це вчителю.
2. На цій сторінці і на листку для відповідей впиши свій код і дату народження.
3. Уважно читай усі тексти і завдання.
4. Розв'язання записуй ручкою з чорною тушшю або пером з чорним чорнилом.

Не вживай коректора.

5. В завданнях від 1 до 20 подаються чотири відповіді: А, Б, В, Г. Відповідає їм наступна схема клітин на листку для відповідей.

А	Б	В	Г
---	---	---	---

6. Вибери тільки одну відповідь і замалюй клітину з відповідною літерою – наприклад, якщо вибрав відповідь “А”:

■	Б	В	Г
---	---	---	---

7. Старайся не робити помилок зазначаючи відповіді, але якщо помилишся, погане позначення обведи колесом і зазначи іншу відповідь.

⊙	Б	В	■
---	---	---	---

8. Розв'язання завдань від 21 до 24 запиши розбірливо і старанно у вказаних місцях. Помилки перекреслуй.
9. Остання сторінка аркуша призначена на чорновик. Записки в чорновику не будуть перевірятися.

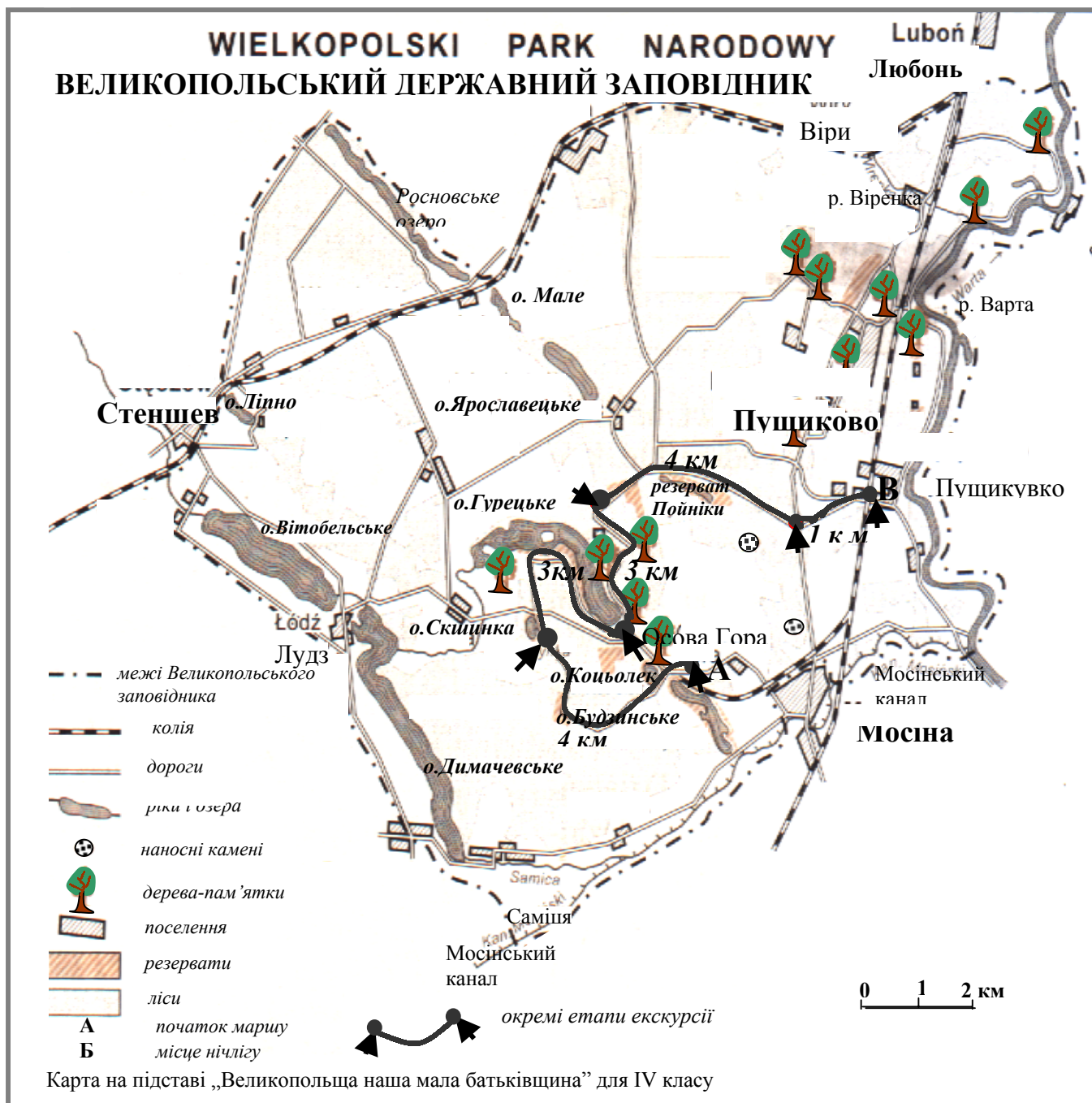
Успіхів Вам!

Великопольський державний заповідник

Будьмо знайомі!

Мене звали Войтек. Вчуся в VIа класі, хочу розповісти Тобі, як цікаво ми запланували екскурсію для нашого класу.

Спочатку ми домовилися, що вирушаємо шукати пригод у Великопольському заповіднику. Два тижні тому вчителька поділила нас на чотири команди. Кожна команда мала опрацювати одну проблему, а пізніше з результатами ознайомити клас.

Команда 1. Група Томка – організатори маршруту екскурсії

Задачі 1, 2, 3 розв'яжи, послуговуючись картою.

1. Підрахуй, скільки кілометрів хочемо зробити першого дня від станції в Осовій Горі до місця нічлігу в Пушикувку, зупиняючись на відпочинок біля Гурецького озера:
А. 14 км   Б. 16 км   В. 15 км   Г. 13 км
2. Скільки озер позначено на карті?
А. 8   Б. 9   В. 10   Г. 7
3. Наносний камінь – це великий уламок або брила скелі перенесена льодовиком. Знайди на карті два наносні камені і **зазначи** їх буквою „К”. На якій відстані вони один від одного на карті, а на якій насправді?

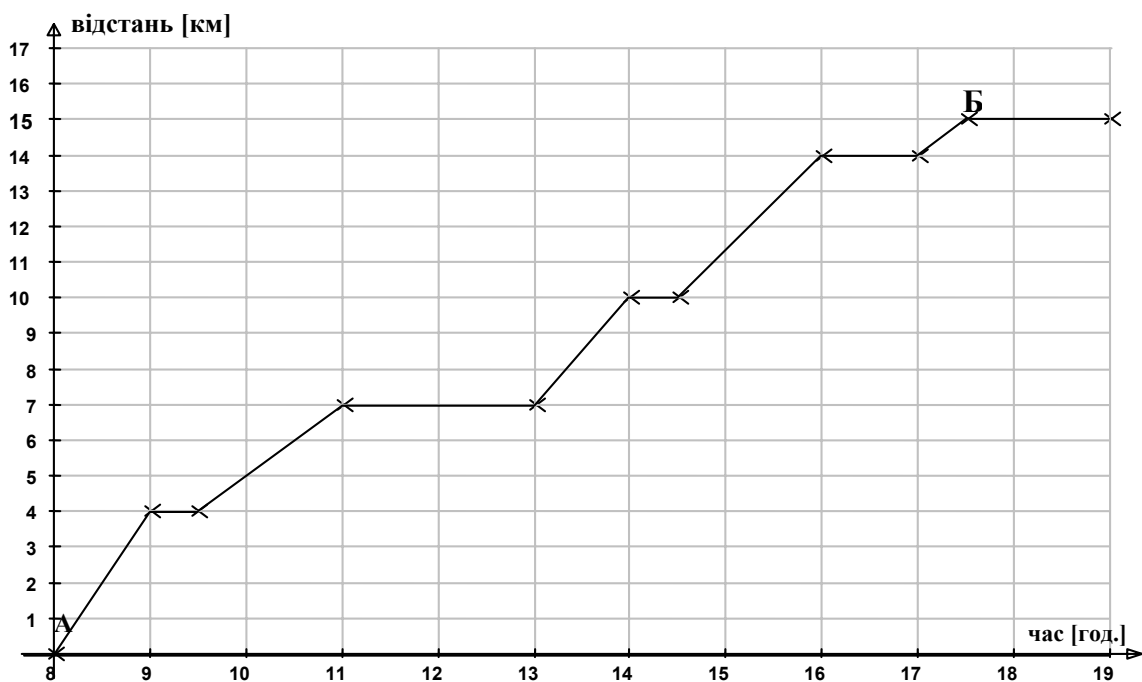
Доповни подані речення:

Відстань на карті становить ..... см.

Насправді відстань становить ..... км.

Задачі 4, 5, 6 розв'яжи, використовуючи діаграму.

4. Скільки всього часу хочемо призначити на відпочинок на шляху?
А. 5 год.   Б. 6 год.   В. 4 год.   Г. 5,5 год.

А початок маршруту

Б місце нічлігу

5. Послуговуючись діаграмою і картою, зазначи, в якому місці будемо о годині 12⁰⁰:
А. над озером Скшинка,   Б. біля станції Пушикувка,
В. біля резервату Пойніки,   Г. над Гурецьким озером.
6. О котрій годині прийшли до місця нічлігу?
А. 17⁰⁰   Б. 19⁰⁰   В. 17³⁰   Г. 18³⁰

Команда 3. Група Олі, тобто звернення до минулого

Уважно прочитай текст, який знайшла Оля, тому, що наступні задачі зв'язані з цим текстом.

Про сплячих лицарів над Гурецьким озером

Колись, давним-давно, в цій частині сьгоднішнього Познанського повіту, де тепер розташований Великопольський державний заповідник, була пуца повна тварин. Починаючи з XVII ст. ця територія була одним великим полем бою. Тут, на рівнині біля села Тшебав, у 1657 році, коли шведська навала пішла на наш край, Стефан Чарнецький добре вибив шкіру шведам.

Чергові повстання і війни прокочувалися крізь ці запущені, чудові території. Тут, поблизу Гурки і Тшебава, організувалася повстанська армія під час Весни народів у 1848 році. На жаль, єдиним слідом чергових поривів за незалежність були могили, яких щораз більше з'являлося на цьому клаптику Великопольської землі

(Весь текст знайдеш у збірці Великопольських легенд і переказів Станіслава Сьвірко під заголовком *Орлине гніздо.*)

15. До Оліної відповіді допиши питання, яких немає, так, щоб вийшло логічне ціле.

Питання:.....
Оля: На жаль, не ночуватимемо над Гурецьким озером.

Питання:.....
Оля: Це було в 1657 році, біля села Тшебав.

16. В якому вірші дати і події подаються за хронологічним порядком?

- А. хрещення Польщі, Шведська навала, 1525 р.;
- Б. I світова війна, 1848 р., шведська навала;
- В. Грунвальдська битва, Весна народів, 1657 р.;
- Г. Шведська навала, 1848 р., II світова війна.

Команда 4. Група Арка, тобто користуємо з інформації

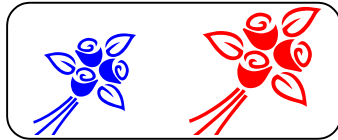
17. Використовуючи інформації подані в рамці, впиши слова, яких бракує.

- Найбільше матеріалу на тему минулого Великопольщі Оля знайшла в .....
- Арек хотів знати, як надати першу допомогу, комусь, з ким трапиться нещасний випадок. Заглянув у .....
- Куба це пасіонат туризму. Перед екскурсією уважно переглянув .....

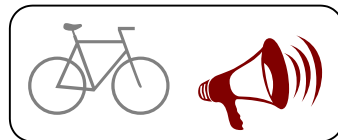
„Історія Великопольщі”, план міста Познаня, „Історія Гданська”, медичний довідник, загальна енциклопедія, карта Великопольщі, „Нариси з історії мистецтва”, Великопольський заповідник – туристичний путівник

18. Розглянь уважно малюнки і ствердження. Вибери ті, які стосуються **невідповідної поведінки** на території кожного заповідника. Впиши їхні номери в порожні клітини (не всі клітини треба заповнити).

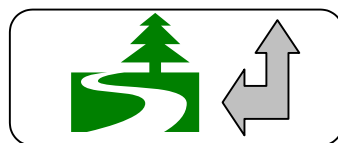
--	--	--	--	--	--	--

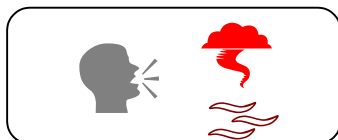
1. Зорганізуємо конкурс на найгарніший букет квітів зібраних на території Заповідника.

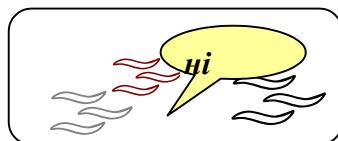
2. Зорганізуємо гонки і підбадьоруватимемо своїх улюбленців.

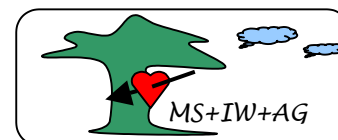
3. Ходитимемо тільки означеними стежками.

4. Якщо попадемо в гарний куточок Заповідника, тоді зробимо ватру і голосно поспіваємо.

5. На території Заповідника не лишимо за собою слідів.

6. На території Заповідника хочемо залишити за собою слід, тому в корі старого дуба виріжемо наші ініціали.

7. Не будемо лякати звірів.

19. Від імені Войтка **напиши короткий лист до товариша**, який через хворобу не приймав участі в підготовці до екскурсії. Ознайом його з планами екскурсії і сподіваннями зв'язаними з цим виїздом. Пам'ятай про належну форму і відповідну лексику.

.....

.....

.....

.....

КЛЮЧ ВІДПОВІДЕЙ ДО КОНТРОЛЬНОЇ
„ВЕЛИКОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЗАПОВІДНИК”

ВІДПОВІДІ ДО ЗАКРИТИХ ЗАДАЧ

ВІДПОВІДІ ДО ЗАКРИТИХ ЗАДАЧ БАГАТОРАЗОВОГО ВИБОРУ											
№ задачі	1	2	4	5	6	9	10	11	12	13	16
Відповідь	В	В	В	Г	В	В	Г	В	А	Б	Г
Кількість балів	За кожен правильну відповідь учень отримує 1 бал										
ВІДПОВІДІ ДО ЗАКРИТИХ ЗАДАЧ НА ПІДБІР											
№ задачі	Правильна відповідь / критерії оцінки										Кількість балів
14	Е	К	С	К	У	Р	С	І	Я	1	
	17,3	12,0	10,2	7,7	7,6	6,4	5,4	4,9	3,7		
18	1, 2, 4, 6 Учень : вписує три правильні номери без жодного помилкового (1 бал) вписує чотири правильні номери без жодного помилкового (2 бали)										2

ВІДПОВІДІ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДКРИТИХ ЗАДАЧ

№ задачі	Правильна відповідь і критерії оцінки	Кількість балів
3	Учень: правильно позначає об'єкти на карті (1бал) правильно міряє відстань на карті (1бал) правильно перераховує справжню відстань застосовуючи шкалу карти (1бал) правильною відповіддю є результат від 1,6 см до 2,3 см – відстань на карті <i>правильне перерахування повинно становити від 1,6 км до 2,3 км</i>	3
7	Учень: правильно визначає метод для підрахування коштів користаючи з пропозиції I (1бал), правильно виконує підрахунки враховуючи знижку в пропозиції I (2 бали) - 349,00 зл. правильно визначає метод для підрахування коштів користаючи з пропозиції II (1 бал) правильно виконує підрахунки враховуючи знижку в пропозиції II (2 бали) - 337,25 зл вибирає дешевшу пропозицію відповідно з попередніми підрахунками (1 бал) - пропозиція II	7
8	Учень: правильно виконує діаграму (2 бали) правильно замальовує одну поверхню, інших немає, або є помилки (1бал) <i>червоним кольором 74 клітинки, зеленим кольором 21 клітинка. голубим кольором 5 клітин</i>	2

15	<p>Учень правильно формулює питання, відповідно до поданої відповіді (2 бали)</p> <p>Питання: <i>Чи будемо ночувати над Гурецьким озером?</i></p> <p>Питання: <i>Де і коли Стефан Чарнецький воював зі шведами?</i></p> <p>За кожне правильно поставлене питання, відповідно до поданої відповіді – 1 бал.</p>	2
17	<p>Учень правильно доповнює запис (4 бали)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. прогалина: „<i>Історія Великопольщі</i>” 2. прогалина: <i>медичний довідник</i> 3. прогалина: <i>карта Великопольщі</i> 4. прогалина: <i>Великопольський державний заповідник – туристичний довідник</i> <p>Увага!</p> <p>Третя і четверта прогалини можуть вписуватися перемінно.</p> <p>Кожний правильно доповнений запис – 1бал.</p>	4
19	<p>Учень:</p> <p>самостійно в письмовій, довшій формі висловлюється на задану тему (1 бал)</p> <p>описує план екскурсії класу Войтка (1 бал)</p> <p>пише працю в формі листа (1 бал)</p> <p>складає цілісну відповідь (1 бал)</p> <p>пише правильно з мовної точки зору - допускаються 2 мовні помилки (1 бал)</p> <p>пише правильно з орфографічної точки зору - допускаються 2 орфографічні помилки (1 бал)</p> <p>пише правильно з пунктуаційної точки зору - допускаються 3 пунктуаційні помилки (1 бал)</p> <p>учень застосовує абзаци, запис чіткий (1 бал)</p>	8

КАРТОТЕКА КОНТРОЛЬНОЇ „ВЕЛИКОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЗАПОВІДНИК”

№ задачі	Досліджувана дія учня УЧЕЊ:	№ стандарту	Вид задачі
1	послугується картою з метою прочитати дані, базуючи на них виконує нескладні підрахунки	1.4	WW*
2	розпізнає символи, які поміщені на карті	1.3	WW
3	послугується картою	1.3	KO
	виконує підрахунки стосовно відстані	5.3	
4	читає дані з діаграми і виконує нескладні підрахунки	1.4	WW
5	читає дані, послугуючись картою і діаграмою	1.4	WW
6	читає дані з діаграми	1.4	WW
7	робить калькуляцію коштів екскурсії	3.8	RO
	виконує підрахуєки щодо грошей	5.3	
	порівнює результати, робить аналіз, подає розв’язання	3.9	
8	описує ситуацію з задачі за допомогою діаграми	3.5	KO
9	з даного тексту вишукує потрібні інформації	1.4	WW
10	з даного тексту вишукує потрібні інформації	1.4	WW
11	визначає функції популярно-наукового тексту	1.2	WW
12	називає адресата тексту	1.2	WW
13	вибирає прилад для стеження за птахами	5.2	WW
14	упорядковує об’єкти природи на підставі їхніх властивостей	3.6	D
15	формулює речення свідомий цілі (питає)	2.2	KO
16	упорядковує хронологічно дати і події	3.1	WW
17	вказує найкращі джерела інформації	4.1	L
18	відрізняє поведінку правильну від небажаної	5.8	D
19	пише лист на задану тему	2.3	RO
	редагує текст згідно з правилами композиції, мови, орфографії та пунктуації	2.5	
	застосовує абзаци і слідкує за чіткістю свого тексту	2.1	

* Пояснення скорочень на стор. 21.

СТІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ

ЕКСКУРСІЯ ВЕЛОСИПЕДАМИ

Одного травневого дня зустрілися друзі, щоб разом запланувати екскурсію велосипедами. Всі живо обмінювалися думками на тему маршруту, програми і часу екскурсії. Батьки швидше попередили, що діти мають повернутися до заходу сонця.

Дівчата пропонували такий маршрут, щоб можна було захоплюватися гарними краєвидами, без стрімких під'їздів і різких з'їздів, а хлопцям важливим було долаття перешкод, на яких можна було б перевірити вміння доброго велосипедиста, а в майбутньому велосипедиста-гонщика. Сильнішими виявилися аргументи дівчат.

В кімнаті Адама було тіснувато. Але настрої у всіх був добрий.

Узгодження кількості кілометрів і вибір маршруту перенесли на наступний день. Павло мав принести карту околиці. Юрко зобов'язався взяти калькулятор і підрахувати, що треба.

Тим часом всі погодилися пригадати правила безпеки руху, щоб не допустити випадку, який пережили минулого року їхні старші друзі. Маргаритка прочитала з зошита декілька правил записаних на виховній годині:

Дотримуйся правил дорожнього руху.

Будь уважний до інших користувачів доріг.

Тримайся правого боку дороги.

Заки почнеш подорожувати перевір технічний стан свого велосипеда.

Йоля запропонувала, попросити тата Каміли, досвідченого туриста, бути їхнім провідником. Каміла погодилася поговорити з батьком. Адам обіцяв підготувати інформації про цікаві об'єкти природи і пам'ятки, які знаходяться в цій околиці. З гордістю показав друзям шафу повну книжок.

7. Яке досягнення людської думки перше допомогло в плануванні екскурсій/мандрівок?

А. калькулятор,
В. карта,

Б. велосипед,
Г. правила дорожнього руху.

8. Плануючи екскурсію, Юрко порівняв довжину окремих маршрутів з Ліщин до Завади і записав їх в таблиці поруч. Яка відповідь подає правильну послідовність маршрутів від найдовшого до найкоротшого?

№ маршруту	Довжина маршруту
I	8 ½ км
II	8,2 км
III	11 ¾ км
IV	11,7 км

А. I, II, III, IV
В. II, I, IV, III

Б. III, IV, I, II
Г. IV, III, II, I

9. Складаючи план друзям треба було взяти до уваги вимогу батьків. Павло перевіряв у календарі, що в день екскурсії сонце заходить о годині 19³⁰. Скільки часу може тривати екскурсія, якщо вирушать о 8⁴⁵?

А. 10 год. 45 хв.
В. 10 год. 85 хв.

Б. 11 год. 15 хв.
Г. 11 год. 45 хв.

10. Які цікаві об'єкти природи можуть побачити велісипедисти, якщо поїдуть шляхом з Ліщин до Завади, повертаючи біля стоянки на стежку? Дай відповідь на підставі топографічної карти.

А. болота і ріку,
В. костел і ліс,

Б. скелі та руїни,
Г. яскиню і скелі.

11. Юрко планує, що велісипедисти виїдуть з Ліщин, повернуть у ліс біля стоянки і доїдуть до Завади. На топографічній карті (стор. 39) відстань між Ліщинами і стоянкою становить 6 см. Перевір, в якій шкалі складена карта і підрахуй справжню відстань з Ліщин до стоянки?

А. 3 км
В. 6 км

Б. 12 км
Г. 30 км

12. Адам хотів би подивитися руїни замку, який збудований в кінці XIII століття. Якого року міг бути збудований замок?

А. 1198 р.
В. 1248 р.

Б. 1282 р.
Г. 1325 р.

13. Каміла вирішила описати зустріч. Що треба змінити у тексті „Екскурсія велосипедами”, щоб була це форма щоденника?

А. провідну думку,
В. оповідача,

Б. героїв,
Г. дію.

До наступних задач подай у визначених місцях розв'язання та відповіді!

14. Напиши три речення, які могли б знаходитися у щоденнику Каміли або Адама. Повинні вони стосуватися зустрічі друзів, які планують екскурсію велосипедами.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

15. Плануючи екскурсію велосипедами, варто знати, яка буде погода в цей день.

Прогноз погоди

Дата	Температура повітря (°C)				Хмарність	Опади	Вітер	Інші явища
	7 ⁰⁰	13 ⁰⁰	19 ⁰⁰	середня				
Четвер 12.V.	10,0	17,1	14,9	14,0		Середній дощ	Спокій	Вранці туман
П'ятниця 13.V.	12,7	16,9	15,1	14,9		Немає	Слабкий	Немає
Субота 14.V.	15,1	18,4	17,5	?		Немає	Поміркований	Немає
Неділя 15.V.	15,0	21,5	15,7	17,4		Короткочасний проливний дощ	Вітруган	Буря

Допови подані речення:

Середню температуру дня вчисляють як середню температури з год. 7⁰⁰, 13⁰⁰ і 19⁰⁰ даного дня. В суботу середня температура становила .....°C.

(тут запиши підрахунки)

Вважаю, що найкращий день на екскурсію це (запиши дату вибрану з таблиці)

....., тому, що (подай два аргументи, використай інформації подані в таблиці):

- .....
- .....

Якби велосипедистів зловила буря під час їзди, їм не можна

.....

16. Адам – любитель природи – взнав, скільки видів рослин можна побачити в околиці і помістив ці дані в таблиці. Представ їх у вигляді стовпчастої діаграми.

17. Маргаритка вирішила взяти на екскурсію аптечку. Може видати тільки 15 злотих. Їй треба купити: 1 звичайний бинт, 1 пляшечку перекису водню, 1 комплект пластирів і якнайбільше перев'язок. Користаючи з преїскуранту підрахуй, скільки перев'язок купить Маргаритка.

ПРЕЙСКУРАНТ

- Звичайний бинт – 0,70 зл
- Перекис водню – 1,40 зл
- Перев'язка – 1,20 зл
- Комплект пластирів – ~~8,00 зл~~

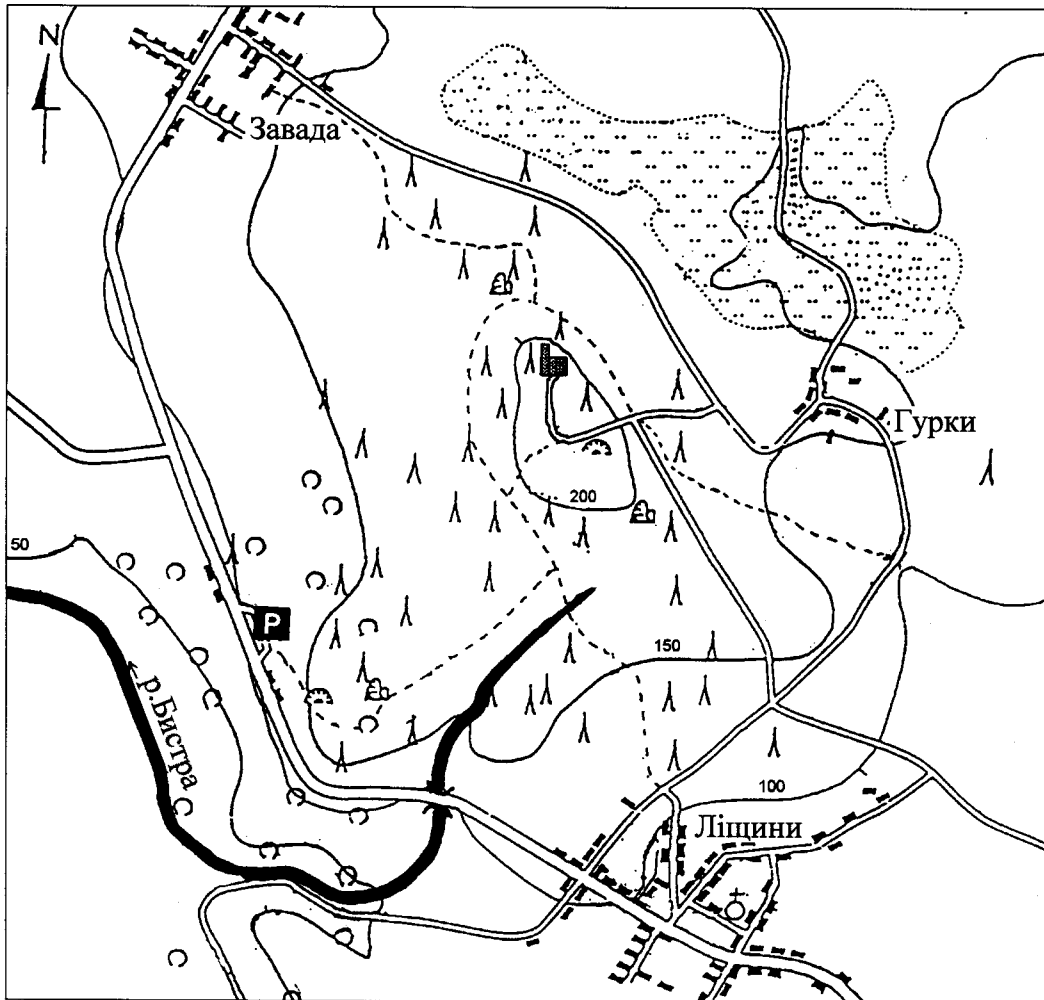
Увага промоція!
Сьогодні пластир 10% дешевше

Розв'язання:

Відповідь:

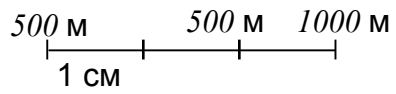

ТОПОГРАФІЧНА КАРТА

Легенда

Шкала 1:50 000

	ріка		печера
	хвойний ліс		міст
	листяний ліс		стоянка
	болота		костел
	ізолінії		самотні скелі
	дорога		руїни
	стежка		

КЛЮЧ ВІДПОВІДЕЙ ДО КОНТРОЛЬНОЇ „СПІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ”

ВІДПОВІДІ ДО ЗАКРИТИХ ЗАДАЧ

ВІДПОВІДІ ДО ЗАКРИТИХ ЗАДАЧ БАГАТОРАЗОВОГО ВИБОРУ													
№ задачі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Відповідь	А	Г	В	А	Б	Г	В	Б	А	Г	А	Б	В
Кількість балів	За кожну правильну відповідь учень отримує 1 бал												

ВІДПОВІДІ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВІДКРИТИХ ЗАДАЧ

№ задачі	Правильна відповідь і критерії оцінки	Кількість балів
14	<p>Учень:</p> <p>складає відповідь згідно з темою перетвореного тексту (1 бал)</p> <p>розповідає в 1 особі однини жіночого або чоловічого роду залежно від його вибору (1 бал)</p> <p>застосовує дієслова в формі минулого часу (1 бал)</p> <p>формулює три речення правильні за синтаксисом (1 бал)</p> <p>пише правильно з орфографічної і пунктуаційної точки зору (1 бал)</p>	5
15	<p>Учень:</p> <p>визначає спосіб підрахування середньої температури (1 бал),</p> <p>правильно підраховує середню температуру (1 бал) – 17°C</p> <p>вибирає на екскурсію відповідний день тижня (1 бал)</p> <p>підбирає етичні і логічні аргументи, обґрунтовуючи вибір дня (1 бал)</p> <p>подає приклад неправильної поведінки під час бурі (1 бал)</p>	5
16	<p>Учень:</p> <p>позначає в системі координат подані в таблиці величини відповідно до даної шкали (1 бал)</p> <p>рисує прямокутну діаграму (1 бал)</p>	2
17	<p>Учень:</p> <p>визначає спосіб підрахування коштів за купу беручи до уваги промоцію (1 бал)</p> <p>без помилок виконує підрахунки (1 бал) – 9,30 зл</p> <p>визначає спосіб підрахування грошей, які лишилися на закупку перев'язок (1 бал)</p> <p>без помилок виконує підрахунки (1 бал) – 5,70 зл</p> <p>визначає спосіб підрахування кількості перев'язок, які можна купити (1 бал)</p> <p>без помилок виконує підрахунки (1 бал) – 4,80 зл</p> <p>подає відповідь відповідно до підрахунків (1 бал) – 4 шт.</p>	7
18	<p>Учень:</p> <p>пише про екскурсію велосипедами – зміст роботи пов'язаний з темою (1 бал)</p> <p>передає хронологію подій під час екскурсії, подаючи час і місце - інформаційна частина звіту (1 бал)</p> <p>складає текст насичений інформацією (1 бал)</p> <p>пробує оцінити екскурсію – частина, яка оцінює звіт (1 бал)</p> <p>будує відповідь, в якій можна вирізнити вступ, розвинення і закінчення (1 бал)</p> <p>будує цілісний текст – наявні показники поєднання (1 бал)</p> <p>пише правильно з мовної точки зору – допускаються 3 помилки (1 бал)</p> <p>зберігає орфографічні та пунктуаційні норми – допускаються 2 орфографічні помилки та 3 пунктуаційні помилки (1 бал)</p>	8

КАРТотека контрольної „Спільне планування”

№ задачі	Досліджувана дія учня УЧЕНЬ :	№ стандарту	Вид задачі
1	вишукує і перетворює відповідну інформацію	1.1	WW*
2	вишукує інформацію подану прямо	1.1	WW
3	послугуючись текстом, хронологічно упорядковує події	1.1	WW
4	робить висновки на підставі інформації поданої в тексті	1.1	WW
5	вказує медія, які можуть надати конкретні інформації на дану тему	4.2	WW
6	вказує відповідні джерела інформації	4.1	WW
7	вказує хронологію цивілізаційних змін	3.3	WW
8	порівнює дані величини	3.6	WW
9	обчислює стікання часу	5.3	WW
10	читає з карти потрібні інформації	1.4	WW
11	підраховує справжню відстань послугуючись шкалою	5.5	WW
12	позначає дати в рамках століття	3.1	WW
13	вибирає прилад потрібний до стеження за природою	5.2	WW
14	послугується категоріями часу і простору з метою упорядкування подій	3.1	KO
	свідомо застосовує мовні засоби	2.3	
15	записує перетворений текст, дотримуючись граматичних, орфографічних та пунктуаційних норм		1.4
	читає інформації з таблиці		
	підраховує середню температуру		
	використовує властивості явищ природи для вирішення проблеми		
	подає приклад невідповідної поведінки під час бурі	5.8	
16	записує інформації за допомогою стовпчастої діаграми	2.4	KO
17	досліджує ситуацію описану в задачі	3.5	RO
	виконує підрахунки стосовно грошей	5.3	
	порівнює результати з власним досвідом	3.9	
18	пише на задану тему довший вислів у формі звіту	2.1	RO
	пише правильно з граматичної, орфографічної та пунктуаційної точки зору	2.3	
	записує вислови прозоро і чітко	2.5	

* Пояснення скорочень на стор. 21.

Дата народження учня

--	--	--	--	--	--	--

День   Місяць   Рік

ПШ А1

КОД УЧНЯ

--	--	--

ЗАПОВНЮЄ УЧЕНЬ

№ Зав.	Відповіді			
	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐
7	☐	☐	☐	☐
8	☐	☐	☐	☐
9	☐	☐	☐	☐
10	☐	☐	☐	☐
11	☐	☐	☐	☐
12	☐	☐	☐	☐
13	☐	☐	☐	☐

ЗАПОВНЮЄ НАГЛЯДНИЙ
КОЛЕКТИВ

А ☐	І ☐	Т ☐	0 ☐	0 ☐
Б ☐	Й ☐	У ☐	1 ☐	1 ☐
В ☐	К ☐	Ф ☐	2 ☐	2 ☐
Г ☐	Л ☐	Х ☐	3 ☐	3 ☐
Д ☐	М ☐	Ц ☐	4 ☐	4 ☐
Е ☐	Н ☐	Ч ☐	5 ☐	5 ☐
Є ☐	О ☐	Ш ☐	6 ☐	6 ☐
Ж ☐	П ☐	1 ☐	7 ☐	7 ☐
З ☐	Р ☐	2 ☐	8 ☐	8 ☐
И ☐	С ☐	3 ☐	9 ☐	9 ☐

дислексія   неприсутній   звільнений

ЗАПОВНЮЄ ЕКЗАМЕНАТОР

№ Зав.	№ Кри.	кількість балів			
		І	ІІ	ІІІ	ІV
14	І	☐	☐	☐	☐
	ІІ	☐	☐	☐	☐
	ІІІ	☐	☐	☐	☐
	ІV	☐	☐	☐	☐
15	І	☐	☐	☐	☐
	ІІ	☐	☐	☐	☐
	ІІІ	☐	☐	☐	☐
	ІV	☐	☐	☐	☐
16	І	☐	☐	☐	☐
	ІІ	☐	☐	☐	☐
17	І	☐	☐	☐	☐
	ІІ	☐	☐	☐	☐
	ІІІ	☐	☐	☐	☐
	ІV	☐	☐	☐	☐
	V	☐	☐	☐	☐
	VI	☐	☐	☐	☐
18	І	☐	☐	☐	☐
	ІІ	☐	☐	☐	☐
	ІІІ	☐	☐	☐	☐
	ІV	☐	☐	☐	☐
	V	☐	☐	☐	☐
	VI	☐	☐	☐	☐

КІЛЬКІСТ
Б БАЛІВ

--	--

Д - десятки

Д
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

О - одиниці

О

Місце не наклеювати
з кодом

ДОДАТОК

**ДЛЯ УЧНІВ, ЯКІ МАЮТЬ
СПЕЦИФІЧНІ ТРУДНОЩІ
У НАВЧАННІ**

Додаток опрацювала Окружна екзаменаційна комісія в Гданську за домовленістю з Центральною екзаменаційною комісією у Варшаві та у співпраці з:

- проф., доктором наук Мартою Богданович – професором Гданського університету, головою Польського товариства дислексії, науковим керівником групи,
- магістром Ренатою Чабай – директором Психологічно-педагогічної консультації в Гданську, віце-президентом Польського товариства дислексії,
- магістром Іреною Рочняк – директором відділу допомоги, соціальної профілактики і спеціальної освіти Управління освіти у Гданську,
- магістром Терезою Вейнер – психологом, керівником групи оцінювання ОКЕ¹ у Лодзі,
- магістром Маріолою Смолень – педагогічним директором II Громадської початкової школи STO² у Гданську,
- магістром Ганною Шинкевич – учителькою Групи початкового і гімназійного навчання № 22 у Гданську.

---

¹ ОКЕ (Okręgowa Komisja Egzaminacyjna) -- Окружна екзаменаційна комісія.

² STO (Społeczne Towarzystwo Oświatowe) -- Громадське товариство освіти.

ВСТУП

Контрольна для учнів, які закінчують початкову школу, має *загальнообов'язковий характер*. Це означає, що її повинні пройти учні, які закінчують початкову школу (крім перелічених у розпорядженні міністра народної освіти від 21 березня 2001 року). Реалізація цієї вимоги передбачає відповідну організацію контрольної для учнів з порушенням ладу і відхиленням від норми розвитку, або специфічними труднощами у навчанні, у тому числі **дислектичних дітей шкільного віку**. Саме для **дислектичних дітей шкільного віку**, їхніх учителів та батьків підготовлено цю публікацію.

Створена при Центральній екзаменаційній комісії у Варшаві група у справах учнів з особливими потребами у навчанні, до складу якої входять спеціалісти високої категорії, брала участь у роботі над приведенням у відповідність стандартів вимог, опрацювала рекомендації щодо побудови екзаменаційних аркушів та проведення тестування таких учнів. Пропонована робота – це **додаток до інструкції про контрольну для учнів, які закінчують початкову школу у 2005 році**.

Зацікавлені знайдуть у ній:

- інформацію про специфічні труднощі у навчанні читання і писання,
- список юридичних актів, які стосуються організації зовнішніх екзаменів та правил організації психологічно-педагогічної допомоги учням зі специфічними труднощами у навчанні,
- правила організації контрольної для учнів, які мають специфічні труднощі у навчанні,
- критерії оцінювання письмових робіт із врахуванням можливостей учнів, які мають проблеми з навчанням,
- приклади відповідей учнів, оцінених на підставі цих критеріїв.

Автори публікації сподіваються, що їхня праця допоможе дислектичним дітям молодшого шкільного віку приготуватися до тестування, а організаторам – створити учням належні умови відповідно до вказівок згаданої групи спеціалістів.

Що варто знати про специфічні труднощі у навчанні читання і писання?

Специфічні труднощі у читанні і писанні найчастіше окреслюють терміном *дислексія*.

Означення *специфічні* вказує на вузьке коло труднощів у навчанні і їх особливий характер. Це відрізняє їх від загальновідомих труднощів у навчанні, які виникають у дітей зі сповільненим розумовим розвитком або як наслідок педагогічного та середовищного занедбання чи браку мотивації до навчання.

Учні, у яких виникають специфічні труднощі при читанні і писанні і яких називають *дислектичними учнями* або *дітьми з дислексією*, мають проблеми з навчанням читання і писання. Ці труднощі виникають, незважаючи на хороший рівень розумового розвитку (часто вищий за середній або високий), здобуті знання та вміння вирішувати проблеми, а також мотивацію до навчання та практичних занять.

1. Які терміни вживають для окреслення специфічних труднощів у писанні і читанні?

Термін *дислексія у дітей шкільного віку* вживають для означення синдрому розладів (зазвичай проявляються одночасно), до яких належать:

- **дислексія** – специфічні труднощі у читанні (у вужчому розумінні),
- **дисорфографія** – специфічні труднощі в опануванні грамотного письма (різні види відхилень від правильного запису, а не тільки орфографічні помилки),
- **дисграфія** – специфічні труднощі в опануванні каліграфічного письма (низький графічний рівень письма, так званий жаклиний почерк).

Ці форми специфічних труднощів також можуть проявлятися в ізольованому вигляді. Використовуючи відповідну термінологію, можемо точно визначити, які розлади в опануванні письмової мови є в даному випадку.

У міжнародних медичних класифікаціях нині вживають описові означення: *специфічні порушення читання, специфічні порушення в опануванні грамотного письма, специфічні труднощі в опануванні уміння висловлюватися за допомогою письма*, і зараховують їх до категорії *специфічних труднощів в опануванні шкільних умінь або розладів у навчанні*.

2. Які специфічні труднощі у навчанні виникають у дислектичних дітей молодшого шкільного віку?

Специфічні труднощі у навчанні читання і писання виникають не тільки з опануванням рідної мови (наприклад польської), але й із вивченням іноземних мов. Деякі випадки дислексії у школярів супроводжуються специфічними труднощами в опануванні інших шкільних умінь.

Дислектичні учні, незважаючи на правильне математичне мислення, можуть мати труднощі з вивченням таблиць множення, правильним записанням чисел та арифметичних дій, наприклад, змінюють порядок цифр, записують їх у дзеркальному відображенні або справа наліво, плутають знаки нерівності, а також мають труднощі з геометрією.

Інші специфічні труднощі пов'язані з деякими руховими вміннями, наприклад, вмінням запам'ятовувати гімнастичні положення, втримувати рівновагу тіла. Через низьку вправність рук виникають проблеми з каліграфією і опануванням належного рівня графічного малюнка (діти малюють неохоче, їхні малюнки дуже спрощені, безформні).

Дислектичні учні можуть мати також труднощі з виконанням певного типу завдань, в яких потрібне, наприклад, вміння орієнтуватися на карті і на місцевості, помічати просторові відношення, запам'ятовувати хронологію, прізвища, назви і певні послідовності, що складаються з багатьох елементів.

Діти з дислексією дуже часто неправильно організують свою роботу, мають труднощі із запам'ятовуванням даних, забувають і плутають інформацію, губляться у просторі і часі.

Через погано розвинуте вміння читати таким дітям важко дається навчання зі шкільними підручниками. Причиною поглиблення і розширення кола невдач у школі є також накладення вторинних емоційних та мотиваційних розладів (розчарування, брак віри у свої можливості).

3. Які бувають причини дислексії у дітей молодшого шкільного віку?

Причинами дислексії у школярів молодшого віку є мінімальні дисфункції центральної нервової системи, які зумовлені генетично або виникають як наслідок неправильних умов розвитку дитини у пренатальний період, під час пологів та в післяпологовий період. Це селективні порушення психомоторного розвитку, які стосуються функцій, що беруть участь у процесі читання і писання: концентрації уваги, спостережливості і зорової пам'яті, мовних функцій і найголовніше – сприйняття звуків мови, запам'ятовування їх та оперування ними, чіткості та координації рухів, а також інтеграції перелічених функцій. Специфічні труднощі у читанні та писанні залежать від виду і глибини дефіциту (сповільнення розвитку) кожної з них, збоїв у їх взаємодії, а також від масштабу розладів (кількості порушених функцій). Натомість вони не залежать ані від рівня розумового розвитку та ступеня опанування інших шкільних умінь, ані від вад зору та слуху.

4. Як часто трапляються випадки появи специфічних труднощів у читанні та писанні?

Діти, які мають у читанні та писанні специфічні труднощі з різними ступенями інтенсивності розладів, становлять приблизно 15% шкільної популяції. Відсоток школярів з важкими розладами у формі дислексії генетичної у медичних класифікаціях визначають на рівні 3 – 4%. Це може означати, що, згідно зі статистикою, у класі з тридцяти учнів є приблизно п'ятеро дітей, котрі мають такі проблеми, в тому числі одна дитина з важкою формою розладів. На це вказують дослідження М. Богданович, Г. Яклевич, В. Лоебел, проведені протягом 1968 – 1982 років (М. Богданович, 2000).

5. Чому треба діагностувати специфічні труднощі у навчанні?

Педагогіка зараховує дислектичних дітей до групи учнів з особливими навчальними потребами, тобто таких, котрі у процесі навчання потребують особливих умов, які відповідали б їхнім індивідуальним можливостям і потребам:

- спеціальних методик навчання та допомоги вчителя зі спеціальною підготовкою,
- диференціації темпу навчання,
- приведення вимог у відповідність до можливостей і потреб учня.

Дислексія у дітей молодшого шкільного віку часто супроводжується емоційними розладами. Зазвичай вони мають вторинний характер, адже виникають внаслідок багаторічних невдач у школі.

Найсерйозніші наслідки таких невдач – це невротичний розвиток особистості або втрата мотивації, яка виявляється у знеохоченні до навчання і праці над собою.

**Допомогу учням із дислексією слід
подавати у будь-якому віці.
Це ніколи не пізно.**

6. Куди можна звертатися по допомогу у випадках дислексії у дітей молодшого шкільного віку?

Терапевтичної допомоги слід шукати:

- **у логопеда** – якщо у дитини молодшого дошкільного віку помітні ознаки сповільнення розвитку мовлення,

- **у вихователя дитсадка і підготовчого класу** – якщо дитина відстає у розвитку і виявляє симптоми *ризик дислексії*, щоб визначити, чи готова вона до школи, скерувати її на діагностичне обстеження, вибрати спосіб роботи з дитиною і організувати корекційно-компенсаційні заняття у навчально-виховному закладі,
- **у вчителя і класного керівника, методиста і шкільного психолога** – якщо у дитини виникнуть труднощі у навчанні, щоб скерувати її на обстеження та постійні консультації щодо способу роботи з дитиною вдома,
- **у психологічно-педагогічних консультаціях і консультаціях спеціалістів** – щоб поставити дитині діагноз і призначити відповідну форму допомоги,
- **у Головному управлінні і відділеннях Польського товариства дислексії** – щоб призначити відповідну форму допомоги.

7. Які бувають форми допомоги дислектичним дітям?

Педагогічний вплив на дітей, які мають специфічні труднощі у читанні і писанні, називають *педагогічною терапією*, яку проводять під керівництвом учителя – спеціаліста у галузі педагогічної терапії.

Терапевтичну допомогу у Польщі впорядковано у систему, яка відповідає потребам дітей, що мають у писанні та читанні труднощі різних ступенів важкості:

- I. Допомога батьків під керівництвом учителя.
- II. Корекційно-компенсаційна група у дитячому садку та школі.
- III. Індивідуальна терапія у психологічно-педагогічних консультаціях та консультаціях спеціалістів.
- IV. Терапевтичні та інтеграційні класи.
- V. Стаціонарні терапевтичні відділи для дітей з важкою формою дислексії і вторинними порушеннями, наприклад, Денне відділення для невротичних і дислектичних дітей у Лодзі.

Успіхи у педагогічній терапії залежать насамперед від ступеня складності порушень, які спричиняють специфічні труднощі у навчанні, від рівня розумового розвитку дитини, від того, чи вчасно розпочато терапевтичну роботу і чи проводиться вона у співпраці батьків і шкільного вчителя.

8. Де і коли слід діагностувати специфічні труднощі у навчанні?

Обстеження, мета яких - виявити ознаки дислексії у дітей молодшого шкільного віку, проводять у:

- державних психологічно-педагогічних консультаціях або в інших державних консультаціях спеціалістів,

- консультаціях спеціалістів, що належать до відомства охорони здоров'я,
- дитячих садках і школах психологи та педагоги, які в них працюють,
- недержавних закладах, таких як консультації при об'єднаннях, наприклад, при Польському товаристві дислексії,
- приватних психологічно-педагогічних кабінетах.

У випадку контрольної будуть братися до уваги довідки, видані державними психологічно-педагогічними консультаціями, в тому числі державними спеціалізованими консультаціями, або недержавними психологічно-педагогічними консультаціями, в тому числі недержавними спеціалізованими консультаціями, які сповнюють вимоги, про які говориться у ст. 71 б абз. 3б.

Діагноз має бути поставлений не пізніше ніж до кінця періоду початкового навчання як результат співпраці спеціалістів із різних галузей: психології, педагогіки, логопедії, медицини.

Дуже рано, уже в переддошкільному і дошкільному віці, можна помітити ознаки *ризик дислексії*, в тому числі сповільнення рухового розвитку та розвитку мовлення. У таких випадках конче потрібна логопедична терапія. Діагностичне обстеження рекомендують у випадках, коли помічено ознаки селективних відставань у психоруховому розвитку у період, який передує навчанню у школі. Висновок про *готовність до навчання у школі* має бути зроблений у підготовчому класі (найпізніше до середини навчального року), коли ще можна залучити дитину до корекційно-компенсаційних занять для досягнення бажаних результатів або навіть відтермінувати початок навчання у школі.

Завдяки ранній діагностиці та своєчасній допомозі можна не допустити, щоб дитина з *ризиком дислексії* стала дислектичним учнем, або звести до мінімуму її труднощі у навчанні.

Проводити діагностичне обстеження і ставити діагноз *ризика дислексії* слід у разі виявлення ознак селективних відставань у психоруховому розвитку у період, який передує навчанню у школі, та в разі появи у дитини труднощів, коли вона тільки-но починає вчитися читати і писати (підготовчий та перший класи). Діагноз *специфічні труднощі у навчанні або дислексія у дитини молодшого шкільного віку* має бути поставлений не пізніше ніж до кінця періоду початкового навчання.

9. Як описувати специфічні труднощі у навчанні?

Аналіз матеріалів досліджень групи спеціалістів є основою для написання рекомендації щодо спрямування терапевтичної роботи з учнем. Вона буде корисною для вчителів у внутрішкільній системі оцінювання, а працівникам окружних екзаменаційних комісій допоможе створити відповідні до потреб учня умови проведення тестувань та зовнішніх екзаменів. Наскільки це можливо, у ній формулюють перспективи подальшої допомоги і навчання учня, якого обстежують.

Рекомендація повинна містити:

- інформацію про те, скільки разів і коли обстежували учня,
- інформацію про те, чи подано йому допомогу і в якій формі, чи працював він над собою,
- оцінку рівня його розумового розвитку,
- опис виявлених у нього дисфункцій розвитку та інших порушень,
- опис сильних сторін учня,
- **опис проблеми з висновком про те, що в даному випадку виявлено специфічні труднощі з читанням і писанням (дислексія у дитини молодшого шкільного віку) та з вказівкою про можливе значне поглиблення проблем із читанням і писанням (так звана важка форма дислексії).**

Останній пункт особливо важливий для окружних екзаменаційних комісій з огляду на прийнятий згідно з розпорядженням від 21 березня 2001 року у справі умов і способу оцінювання, класифікування і атестування... принцип вирівнювання екзаменаційних шансів таких учнів.

Учень зі специфічними труднощами у навчанні, який приступає до контрольної повинен мати довідку, яка підтверджує наявність таких труднощів, видану психологічно-педагогічною консультацією після закінчення цим учнем другого класу початкової школи.

10. Словник основних понять, пов'язаних із дислексією у дітей молодшого шкільного віку

дислексія у дітей молодшого шкільного віку³ – специфічні труднощі у читанні та писанні. Це **синдром розладів** у навчанні читання (*дислексія*), в опануванні грамотного письма (*дисорфографія*) і в досягненні належного графічного рівня письма (*дисграфія*). Префікс „dys” у перекладі з латинської та грецької мов означає брак чогось, неспроможність, надає негативного значення. Термін *дислексія* походить також від дієслова „lego” (з грецької і латинської) – читаю та „lexis” (з грецької) – мова. У польській мові означення „rozwojowa” вказує на те, що такі труднощі виникають у віці, коли дитина розвивається і починає вчитися читати і писати.

³ Польський відповідник – dysleksja rozwojowa.

дислексія – специфічні труднощі тільки в читанні (вузьке розуміння). Цей термін вживають також як коротшу форму назви усього синдрому розладів, наприклад, коли говоримо про *дислектичних учнів*.

дисорфографія – специфічні труднощі в опануванні грамотного письма. Цей термін походить від префікса „dys” та слів „orthos” (грецька) – правильний і „grapho” (грецька) – пишу, малюю.

дисграфія – труднощі в опануванні правильної графічної форми написання слів. Цей термін у Польщі першою почала вживати Г. Спйонек для означення різних проявів труднощів у писанні, а також помилок у написанні слів. У 60-х роках М. Богданович запозичила з чеської та французької літератур поняття *дисорфографія* і запровадила розрізнення між такими труднощами в опануванні грамотного письма та *дисграфією* – опануванням техніки писання, а отже, графічного рівня письма. Цей термін походить від префікса „dys” та дієслова „grapho” (грецька) – пишу, малюю.

важка форма дислексії у дітей молодшого шкільного віку – згідно з міжнародними медичними класифікаціями (ICD-10, DSM-IV), приблизно 3-4% дітей мають серйозні специфічні розлади у навчанні читання. На жаль, немає детального опису таких важких форм розладів. Можна запропонувати такі основні критерії розпізнання: затримка на етапі *елементарного читання* (другий клас) і неспроможність досягти *високого рівня читання* або відставання на 3-4 роки в опануванні навичок читання. Такі серйозні порушення у читанні зазвичай супроводжуються не менш серйозними порушеннями в опануванні грамотного письма. Інша форма таких порушень характеризується значним відставанням у читанні на тлі яскраво виражених труднощів з писанням: як з опануванням грамотного письма, так і з побудовою письмових висловлювань. При цьому дитина робить стилістичні та пунктуаційні помилки (у класифікації DSM-IV їх називають *порушеннями експресії письма*).

ризик дислексії – симптоми дисгармонійного психорухового розвитку дитини (недостатньо розвинуті функції, які беруть участь у процесі читання та писання), які вказують на можливість розвитку дислексії. Цей термін можна вживати також для означення спричинених ними перших невдач у навчанні читання і писання (у підготовчому і першому класах). Це поняття популяризувала М. Богданович, запозичивши його з матеріалів Кампанії Європейського товариства дислексії за 1993 рік.

Бібліографія /вибрані статті польською мовою/:

1. M. Bogdanowicz, *O dysleksji, czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu - odpowiedzi na pytania rodziców i nauczycieli*. Lubin 1994.
2. M. Bogdanowicz, *Integracja percepcyjno-motoryczna. Teoria, diagnoza, terapia*. Warszawa 2000.
3. W. Brejnak, T. Opolska, R. Ponczek, *O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w nauce*. Biblioteczka reformy, Warszawa, 1999.

Підготовка і хід контрольної

1. Юридичні обумовлення

- Контрольна для учнів, які закінчують початкову школу у 2005 році, має загальнообов'язковий характер. Тому всі учні шостих класів початкової школи згідно з *законом про систему освіти* від 7 вересня 1991 р. з пізнішими змінами (З.В за 1996 р. № 67, п. 329, зі змінами) повинні приступити до контрольної. Це стосується і учнів, які мають специфічні труднощі у навчанні.

Правила проведення контрольної у державних початкових школах регулюють розпорядження Міністра національної освіти:

- від 21 березня 2001 р. у *справі умов і способу оцінювання, класифікування і атестування учнів і слухачів та проведення екзаменів і тестувань у державних школах* (З.В. № 29, п. 323, зі змінами),
- від 18 лютого 1999 р. у *справі створення окружних екзаменаційних комісій і визначення їх територіальних меж* (З.В. за 1999 г. № 14, п.134, зі змінами).

Обсяг умінь учнів, які пишуть контрольну, визначено для всіх учнів у додатку № 1 до Розпорядження Міністра національної освіти від 10 серпня 2001 р. про стандарти вимог як підстави для проведення контрольних та екзаменів (З.В. № 92, п. 1020).

Положення, які стосуються правил організації психологічно-педагогічної допомоги молоді зі специфічними труднощами у навчанні, крім поданих у вступі закону і розпоряджень, можна знайти в:

- *Розпорядженні Міністра національної освіти та спорту від 7 січня 2003 р. про принципи надання та організації психологічно-педагогічної допомоги в державних садочках, школах і закладах* (З.В. № 11, п. 114),
- *Розпорядженні Міністра національної освіти та спорту від 11 грудня 2002 р. про подробиці в принципах функціонування державних психологічно-педагогічних консультацій, в тому числі державних спеціалізованих консультацій* (З.В. від 2003 р. № 5, п. 46),
- *Розпорядженні Міністра національної освіти та спорту від 12 лютого 2002 р. про загальний план навчання в державних школах* (З.В. № 15, п. 142, зі змінами),
- *Розпорядженні Міністра національної освіти та спорту від 21 травня 2001 г. про загальні статuti державного садочку та державних шкіл* (З.В. № 61, п. 624, зі змінами).

2. Приведення організаційних умов у відповідність до можливостей учнів, які мають специфічні труднощі у навчанні

Учні, які мають специфічні труднощі у навчанні (дислектичні учні), на стрес, викликаний екзаменом, реагують посиленням емоційного напруження, погіршенням уваги, пам'яті і спостережливості, а через труднощі у читанні і надто повільний темп роботи перевищують часові ліміти. Такі учні мають проблеми також із писанням. Їхній почерк нерозбірливий, вони роблять багато помилок, у тому числі орфографічних і пунктуаційних.

Згідно з поданими вище розпорядженнями Міністра народної освіти та спорту, учні, які мають специфічні труднощі у навчанні (дислектичні учні), пишуть контрольну у шостому класі початкової школи одночасно з іншими учнями.

Не змінюється також обсяг умінь учнів, які беруть участь у контрольній. Його визначено для всіх учнів у стандартах вимог, які є підставою для проведення тестування. Список стандартів, які є підставою для проведення контрольної, з поясненням поданих у них вимог становить один із розділів *Інструкції*.

Дислектичні учні будуть виконувати такі самі завдання, як і їхні однокласники та однокласниці без дисфункцій. Однак під час контрольної вони можуть користуватися передбаченими спеціально для них організаційними і технічними вирішеннями.

Мета всіх цих заходів – вирівняти шанси під час тестування, а не створити додаткові привілеї.

**Умови тестування для учнів, у яких виявлено
специфічні труднощі у читанні і писанні**

Спосіб пристосування умов тестування	Типові труднощі
<p>Проведення тестування в окремому класі, в якому член екзаменаційної комісії спочатку один раз голосно прочитає інструкцію, вступний текст та зміст завдань, а учні будуть мати можливість одночасно стежити за текстом, записаним на аркуші.</p>	<p>Проблеми з читанням і розумінням читаного тексту, проблеми емоційного характеру, труднощі з концентрацією уваги.</p>
<p>Збільшення часу написання контрольної на 50% (час, передбачений на прочитання вголос один раз на початку тестування інструкції, вступного тексту та рекомендацій, не буде враховуватися у час виконання завдань).</p>	<p>Повільний темп читання і писання.</p>
<p>Написання самостійно сформульованих відповідей на запитання друкованими літерами, що поліпшує розбірливість письма.</p>	<p>Низький графічний рівень письма.</p>
<p>Робота з текстом, написаним безсерифним шрифтом, тобто таким, що не має засічок на літерах.</p>	<p>Проблеми з концентрацією уваги і спостережливістю, непомічання деталей.</p>
<p>Перевірка самостійно сформульованих учнями відповідей згідно з критеріями, у яких враховано дисфункції учнів.</p>	<p>Проблеми із застосуванням правил орфографії та пунктуації, з врахуванням структури різних форм висловлювання, із правильністю графічного запису підрахунків та з орієнтацією у просторі.</p>

Учні з яскраво вираженими труднощами у читанні і писанні (важка форма дислексії) матимуть можливість додатково зазначати відповіді на питання, подані безпосередньо на аркушах; при перевірці робіт екзаменатори перенесуть на екзаменаційні листи відповідні зазначення учнів.

Всіма пропонованими технічними і організаційними пільгами можуть скористатися тільки ті учні, які мають довідки видані психологічно-педагогічними консультаціями, в тому числі спеціалізованими консультаціями. У таких довідках має бути підтверджено наявність у дитини труднощів у читанні та писанні та вказано ступінь і масштаби розладів.

До уваги будуть братися довідки, видані відповідними консультаціями після закінчення даним учнем (який має писати контрольну) другого класу початкової школи. Довідка має бути видана консультацією не пізніше ніж до кінця вересня навчального року, в якому проводиться тестування.

З огляду на необхідність забезпечення належних умов написання контрольної всіма учнями, у яких виявлено дислексію, до кінця листопада навчального року, в якому проводиться тестування, дирекції шкіл повинні надіслати до відповідних окружних екзаменаційних комісій списки дислектичних учнів і посвідчені особисто копії індивідуальних довідок, в яких стверджується наявність специфічних труднощів у навчанні. Про випадки важкої форми розладів слід чітко зазначити у довідці.

Дислектичний учень та його батьки або юридичні опікуни самі повинні вирішити, чи захочуть вони скористатися пропонованими пільгами, а рішення у письмовій формі передати дирекції школи, яку відвідує учень, до кінця жовтня навчального року, в якому проводиться контрольна.

3. Оцінювання відповідей учнів

Учні, які мають специфічні труднощі у навчанні, повинні дотримуватися вказаних у стандартах, однакових для всіх учнів вимог. Тому під час тестування вони отримають такі самі аркуші, як і учні без порушень і відхилень від норми розвитку.

При виконанні завдань, які потребують самостійного формулювання відповідей, учні, котрі мають специфічні труднощі у навчанні, можуть користуватися “друкованим письмом”, яке полегшує розбірливість запису. Рівень розбірливості робіт не буде підлягати оцінюванню, однак автори повинні докласти зусиль до того, щоб їхні тексти можна було прочитати. Самостійні формулювання відповідей учнів будуть перевіряти екзаменатори, внесені до реєстру Центральної екзаменаційної комісії.

З огляду на труднощі у писанні загальні критерії оцінювання змодифіковано так, щоб не кривдити учнів зі специфічними труднощами у навчанні, але й не давати їм переваг. Враховано насамперед проблеми з:

- урахуванням структури різних форм висловлювання,
- застосуванням правил орфографії та пунктуації,
- правильністю графічної форми обчислень,
- зоровим сприйняттям,
- орієнтацією у просторі.

Опрацьовані критерії, приведені у відповідність до можливостей учнів, які мають специфічні труднощі у навчанні, будуть застосовуватися поряд із загальними критеріями лише стосовно тих учнів, які мають довідки психологічно-педагогічної консультації, в тому числі спеціалізованих консультацій про наявність у них синдрому дислексії. Спосіб оцінювання робіт буде приведений у відповідність до форми висловлювання, що впливає з завдання.

На наступній сторінці подаємо пропозиції щодо критеріїв оцінювання самостійних висловлювань учнів, у яких враховано специфіку гуманітарних і математично-природознавчих завдань. Подані способи оцінювання не є остаточним зразком і будуть видозмінюватися залежно від конкретних завдань і прийнятих для них критеріїв оцінювання робіт учнів без дисфункцій.

**ЗРАЗОК КРИТЕРІЮ
ОЦІНКИ ВІДКРИТИХ ЗАДАЧ
ДЛЯ УЧНІВ ЗІ СВОЄРІДНИМИ ПРОБЛЕМАМИ У НАВЧАННІ**

ОПОВІДАННЯ

Завдання:

Напиши оповідання на тему „Моя пригода у лісі”. Розкажи історію правдиву, або видуману.

8 балів

Категорія вимог	Критерії в подробицях	Оцінка часткова	Максимальна кількість балів
I. Реалізація теми	1. Учень розуміє тему <i>(починає писати нав'язуючи до теми, у тексті поміщає основні елементи характерні для оповідання – час, місце, герої).</i>	0 - 1	3
	2. Веде розповідь, створює сюжет <i>(видимий наслідок подій).</i>	0 - 1	
	3. Веде живу, різноманітну розповідь.	0 - 1	
II. Композиція	1. Дотримується компактності вислову <i>(наявні показники злиття).</i>	0 - 1	2
	2. Наявне виразне закінчення роботи.	0 - 1	
III. Правильне вживання мови	1. Учень правильно застосовує багатство лексики, достосовує стиль до обставин розповіді.	0 - 1	3
	2. Складає розповідь: а) правильну з мовного боку <i>(допускаються 1-2 помилки) (2 бали);</i> б) комунікабельну незважаючи на кілька мовних помилок (1 бал).	0 - 2	

Приклад розв'язання:

17. Напиши оповідання на тему „Моя пригода в лісі”. Розкажи історію правдиву, або видуману.

8 балів

Два роки тому в грудні мав пригоду в лісах біля Івано-Франківська. Пригода почалася о дев'ятій годині вечора. Я і мій колега Тарас пішли в ліс на сачки. Вночі був опад снігу і ми добре бачили на ньому сліди. На світанку трохи кепсько їздили і ми вирішили піти за слідами. Ми йшли лісом, часом було по межі снігу. Коли ми дійшли до гори, яка називалася Ланка, побачили стадо диких кабанів з поросятками. Були 20 метрів від них коли нас побачили. Два найбільші кабани кинулися на нас в погоню, а решта залишилося з машиною. Ми налякалися, але мозок працював. Швидко знайшли дерево і влізли на нього. Сиділи три години на дереві. Пригода була незвичайна але три години на дереві і мінус вісім градусів робить своє.

Рецензія: Учень зрозумів тему і написав оповідання, беручи до уваги його основні елементи. Розповідь жива і різноманітна, події упорядковані. Робота закінчена, але текст не зовсім компактний. В учня розвинута лексика, але вживає слова і звороти не відповідно з їхнім значенням (наприклад: їздити по пуху, був опад снігу). Хоча є граматичні помилки (невідповідність часу в останньому реченні, або порядок слів в передостанньому) текст зрозумілий.

Кількість балів:

Категорія вимог	I			II		III		Всього	
	1	2	3	1	2	1	2		
Особливі критерії	1	2	3	1	2	1	а	б	6
Кількість балів	1	1	1	1	1	0	-	1	

Задача:

Біля хати лісника продаються чорниці і суниці.

4 бали

Прейскурант	
ЧОРНИЦІ (1 склянка)	1,50 зл
СУНИЦІ (1 склянка)	.....

Аня купила 6 склянок чорниць, а Яцек два рази менше склянок суниць. Яцек заплатив за свої покупки 90 грошів менше ніж Аня.

Скільки злотих заплатив Яцек?

Скільки коштувала склянка суниць?

Критерії оцінки відкритих задач для учнів з особливими труднощами у навчанні

Критерії вимог	Особливі критерії	Часткова кількість балів	Максимальна кількість балів
I. Визначення методу розв'язання задачі	1. Визначення способу підрахунку суми, яку заплатив Яцек.	0 - 1	2
	2. Визначення способу підрахунку ціни однієї склянки суниць.	0 - 1	
II. Виконання підрахунків	1. Підрахування суми, яку заплатив Яцек (у підрахунках допускаються помилки, які виникають внаслідок дисфункції учнів – так звані помилки графічні або невеликі помилки в рахуванні).	0 - 1	2
	2. Підрахування ціни однієї склянки суниць (в підрахунках допускаються помилки, які виникають внаслідок дисфункції учнів – так звані помилки графічні або невеликі помилки в рахуванні). Якщо учень зробив помилку в підрахунках ціни закупівлі Яцека, другу частину задачі перевіряємо беручи до уваги цю помилку.	0 - 1	

Приклад розв'язання:

Біля хати лісника проодаються чорниці і суниці.

4 бали

Прейскурант	
ЧОРНИЦІ (1 склянка)	1,50 зл
СУНИЦІ (1 склянка)	.....

Аня купила 6 склянок чорниць, а Яцек два рази менше склянок суниць. Яцек заплатив за свої покупки 90 грошів менше ніж Аня.

Скільки злотих заплатив Яцек?
Скільки коштувала склянка суниць?

Покажи свої підрахунки.

$$6 \cdot 1,50 = 9 \text{ зл.}$$
$$9 - 0,90 = 8,10 \text{ зл.}$$

За три склянки суниць Яцек заплатив 8 зл 10 гр

$$\begin{array}{r} 2,70 \\ 8,10 : 3 = 2,70 \\ \underline{6} \\ 21 \\ \underline{21} \\ = \end{array}$$

Одна склянка суниць коштувала 2 зл 70 гр.

Рецензія: Учень зробив аналіз змісту задачі і правильно визначив спосіб підрахунку ціни закупівлі Яцека і ціни однієї склянки суниць. Усе правильно порахував, зробив помилку переписуючи кінцевий результат.

Кількість балів :

Категорія вимог	I		II		Всього
	1	2	1	2	
Особливі критерії	1	2	1	2	
Кількість балів	1	1	1	1	4